

Ю. О. Сорока, Т. Г. Суббота, Т. М. Шеховцова

Новомиколаївський район

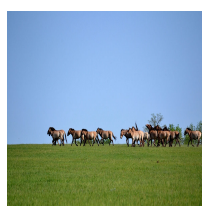

НОВОМИКОЛАЇВСЬКИЙ РАЙОН – район, що знаходився у північній частині Запорізької області. Утвор. 1923 з Новомикол., Залив'ян., Катеринів. і Різдвян. волостей у складі Запоріз. округи (існувала до 1930) Катеринослав. губ. (до 1925). За Всесоюз. переписом насел. 1926, проживали 32 123 особи: українців – 77,5 %, німців – 15,9 %, росіян – 5,3 %, євреїв – 0,8 %, поляків і білорусів – по 0,1 %. 1932–39 – у складі Дніпроп., від 1939 – Запоріз. обл. 1939 у 98-ми насел. пунктах Н. р. мешкали 38 тис. осіб. Жит. потерпали від голодомору 1932–33, зазнали сталін. репресій. Від поч. жовтня 1941 до 2-ї пол. вересня 1943 – під нім. окупацією. Нацисти вбили 317 мешканців р-ну та 55 рад. військовополонених, у концтабори та на примус. роботи до Німеччини вивезли 3720 осіб. Діяла підпіл. організація «Гроза фашизму». На фронтах 2-ї світової війни воювали 5300 воїнів-земляків, з них 3243 загинули. 1962–66 села р-ну входили до складу Вільнян., Гуляйпіль. й Оріхів. р-нів. 2019 пл. Н. р. становила 915 км² (смт Новомиколаївка та Тернувате й 68 сільс. насел. пунктів). За переписом насел. 2001, проживали 19 564 особи (складає 91,3 % до 1989); станом на 1 січня 2020 – 15 068 осіб; переважно українці. У грудні 2019 утвор. 2 об'єднані територіал. громади: Тернуват. селищну (з Тернуват. селищ. і Самійлів. сільс. рад; 101,642 км², 2029 осіб, 8 насел. пунктів) та Любиц. сільську (з Любиц., Барвінів. і Різдвян. сільс. рад; 155,33 км², 1683 особи, 8 насел. пунктів). Протягом наступ. року Любиц. об'єднану територіал. громаду включено у межі Тернуватської (у червні), Н. р. приєднано до Запоріз. р-ну (в липні) та сформовано Новомикол. селищну об'єднану територіал. громаду (у жовтні; з Новомикол. селищ., Веселогаїв., Зеленів., Новоіванків., Підгірнен., Софіїв., Сторчів., Терсян. і Трудової сільс. рад; 658 км², 11 426 осіб, 54 насел. пункти). До серед. 2020 Н. р. межував з Вільнян., Оріхів., Гуляйпіль. р-нами Запоріз. обл., Покров. і Васильків. р-нами Дніпроп. обл. Лежав на

Придніпровській низовині. Поверхня хвиляста, рівнинна, подекуди порізана ярами та балками. Розвідано поклади граніту, піску та глини. Гол. річки: Верхня Терса та Гайчур (притоки Вовчої, бас. Дніпра). На тер. Новомикол. селищ., Веселогаїв., Зеленів., Новоіванків., Підгірнен., Самійлів., Софіїв., Сторчів., Терсян. сільс. рад – 20 ставків заг. пл. 388,475 га. Ґрунти переважно чорноземні. Тер. і об'єкти природно-заповід. фонду місц. значення: заказники Балка Безіменна (6 га, Різдва. сільс. рада), Балка Голубовка (Зеленів. сільс. рада), Балка Гончари (Веселогаїв. сільс. рада; обидва – по 2 га; усі охороняють від 1992), Балка Голубівка (3 га, Трудова сільс. рада), Цілинна ділянка (2 га, Любиц. сільс. рада; обидва – від 1980; усі – ботан.), Каштанівський (12 га), Лубенцівський (143 га; обидва – від 1998, Новоіванків. сільс. рада, заг.-зоол.), Балка Мар'янівська (71 га, Веселогаїв. сільс. рада), Балка Червоногорівська (67 га, Сторчів. сільс. рада), Ставок із степовими ділянками (69 га, Терсян. сільс. рада), Хвойно-листяний ліс із степовою ділянкою і струмком (44 га, Тернуват. селищна рада; усі – від 1992), Балка Садова (від 1980, 45 га, Софіїв. сільс. рада), Балка Терсянська (від 1993, 20 га, Терсян. сільс. рада), Кучерявий (від 2001, 55 га, Любиц. сільс. рада; усі – ландшафтні), пам'ятки природи Дуб черешчатий (с. Зірниця), Цілинна ділянка біля річки Терса (3 га, Новомикол. селищна рада; обидві – від 1979, ботан.), Балка Роднинська (від 1992, 15 га, комплексна, Підгірнен. сільс. рада), зоол. парк Таврія (від 1997, 290 га, побл. Тернуватого). 2002 ліквід. 4 заказники: ботан. – Балка Садова (4 га, с. Садове), Пустир-вигін (5 га, с. Петропавлівка; обидва були створ. 1980); заг.-зоол. – Корнетівський (80 га, с. Вільне), Петропавлівський (45 га; обидва – 1998). За екон. структурою р-н був агропромисловим. Пл. с.-г. угідь становила 82,7 тис. га, з них орних земель – 70,5 тис. га. Працювали понад 100 госп-в, що переважно займалися рослинництвом (виросували озиму пшеницю, ячмінь, кукурудзу, соняшник та ін.). У с. Трудове – Запорізький кінний завод № 86. У 2019 функціонували 11 заг.-осв. шкіл, міжшкіл. навч.-вироб. комбінат, 11 дитсадків, рай. Центр дит. та юнац. творчості, дит.-юнац. клуб фіз. підготовки, ДЮСШ; Новомиколаївський історико-краєзнавчий музей, 7 сільс. музеїв на громад. засадах, рай. Центр культури та дозвілля, 11 сільс. Будинків культури, 3 клуби, рай. б-ки для дорослих і дітей, 15 сільс. б-к, дит. муз. школа та її Тернуват. філія; центр. рай. лікарня, 3 амбулаторії заг. практики сімей. медицини, 9 фельдшер.-акушер. і 3 фельдшер. пункти. Новини р-ну висвітлювала г. «Наше життя». Діяли 69 колективів худож. самодіяльності. 2011 у Тернуватому відкрито Іоанно-Богослов. жіноц. православ. монастир. На тер. р-ну – 44 пам'ятки історії та культури. Пам'ятки архітектури: крамниця у с. Барвінівка (поч. 20 ст.), земські школи у селах Веселий Гай (кін. 19 ст.), Мар'янівка (1912) та Новоіванківка (1910–11), лютеран. школа у с. Листівка (кін. 19 – поч. 20 ст.), будинок нім. колоніста Шмідтгаля (1827) та земська лікарня (1890-і рр.) у с. Михайлівське, будинок нім. колоніста у с. Новосолоне (1901), сільс. управа (1873) та земська школа (1902) у с. Різдва. паровий млин Гейна у Тернуватому (1905), кірха у с. Терсянка (поч. 20 ст.). Н. р. є одним із маловивчених степ. р-нів Запоріж. обл. щодо археол. пам'яток. На поч. 1960-х рр. побл. с. Новоіванківка виявлені матеріали кочівників 4–6 ст. 1979 А. Ширяєв дослідив середньовічне поховання побл. с. Веселий Гай. 1987 під час археол.

розвідки під керівництвом Г. Тощева на держ. облік були взяті 272 курган. насипи, що входять до складу 70-ти могильників. У подальший період обстежено комплекс козац. зимівників 17–18 ст. у бас. Верхньої Терси. Серед видат. уродженців – гірн. інж. Є. Іванченко (с. Новоіванківка), історик І. Муковський (с. Різдвянка), мовознавець О. Стишов (с. Зелена Діброва); дипломат В. Похвальський (Тернувате); кер. с.-г. підприємства, Герой України А. Головка (с. Рибальське); Герой Радянського Союзу І. Манойлов (с. Різдвянка). З Н. р. пов'язані життя та діяльність Героїв Рад. Союзу А. Кайди (с. Вікторівка) та М. Плакси (ст. Гайчур), повних кавалерів ордена Слави В. Гриценка (с. Новоіванківка) та О. Кочерги (с. Мар'янівка, Новомиколаївка).

Фотоілюстрації

Рекомендована література

1. Горошко М. Село моє Веселий Гай // Запоріз. правда. 1967, 18 лют.;
2. Кондратенко В. Сто проблем вісімнадцятого району // Там само, 25 берез.;
3. Литвин І. Квітне наша Маломихайлівка // Ленін. шляхом. 1982, 2 груд.;
4. Коли були дерева молодими: [З історії с. Зелене] // Там само. 1983, 17 груд.;
5. Купіч В. Це святиня: [З історії с. Самійлівка] // Там само. 1990, 7 листоп.;
6. Яворський А. У степу, де пахне трава...: [Про с. Листівка] // Запоріз. правда. 1990, 25 квіт.;
7. Попков М. Не те тепер Любицьке // Там само. 1991, 11 лип.;
8. Науменко І. Родом із Світлої Долини // Там само. 1992, 11 берез.;
9. Софіївці – 150 // Наше життя. 1993, 18 верес.;
10. Головатюк В. Чи достовірна історія?: [Про с. Заливне] // Там само. 1994, 8 верес.;
11. Попков М. Село у нашій Україні: [До 200-річчя с. Різдвянка] // Там само. 1996, 27 листоп.;
12. Лукаш І. Асканія-Нова... в запорожской степи: [К 30-летию возрождения Новониколаев. р-на] // Индустр. Запорожье. 1996, 10 дек.;
13. Ліфантій Р. Чи оживуть забуті села? // Запороз. Січ. 1998, 17 квіт.;

14. Новомиколаївському району – 80 років. Новомиколаївка, 2003;
15. Бабанін О. Медопивоварний завод Едуарда Гейна: [З історії с. Тернуватого] // Наше життя. 2004, 12 трав.

Бібліографічний опис:

Новомиколаївський район / Ю. О. Сорока, Т. Г. Суббота, Т. М. Шеховцова // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2021. – Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-72653>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).